

CZU: 37.036

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4557344>

EDUCAȚIA PRIN ARTĂ – PROBLEME ACTUALE ȘI DE PERSPECTIVĂ ÎN FORMAREA COMPETENȚELOR INTERPRETATIVE ALE ELEVULUI PIANIST

*Daniela COTOVIȚAIA, Mariana GONCEARUC**

Institutul de Științe ale Educației

**Liceul Teoretic cu profil de ARTE „M.Berezovschi”, mun. Chișinău*

Conținutul educației are o sferă mai largă decât conținuturile procesului educațional, acesta din urmă fiind reprezentat numai prin valorile propuse și organizate de școală. Valorificarea conceptuală a mediului muzical non-formal va favoriza preocuparea domeniului educației muzicale, în sensul în care acesta va asigura o continuitate productivă prin urmărirea unei evoluții și succesiuni din perspectivă teleologică a procesului de afirmare independentă în corelare proprie cu mediul muzical, pretutindeni existent. În acest context, toate politicile naționale subliniază importanța dimensiunii culturale și nevoia de a promova abilitățile artistice și creative ale elevilor.

Cuvinte-cheie: mediu muzical nonformal, cunoaștere muzicală independentă, educație prin artă, elev pianist.

ART EDUCATION – CURRENT ISSUES AND PERSPECTIVES IN THE FORMATION OF INTERPRETIVE SKILLS OF THE PIANIST

The content of education is wider in scope than the content of the educational process, the latter being represented only by the values proposed and organised by the school. The conceptual improvement of music extracurricular environment will promote the concern of the independent affirmation process from teleological perspective in self-correlation with the music environment existing everywhere. In this context, all national policies underline the importance of the cultural dimension and the need to promote students' artistic and creative skills.

Keywords: non-formal music environment, independent music cognition, art education, student pianist.

Introducere

Construirea unui program de dezvoltare a școlii prin intermediul artei și culturii poate aduce plusvaloare instituției în raport cu comunitatea, deoarece există așteptări, în acest sens, din partea principalilor beneficiari ai educației. Prin urmare, ar fi util ca fiecare școală să-și dezvolte un profil care să definească explicit viziunea organizației cu privire la implicarea sa în dezvoltarea educației prin artă și cultură, deoarece, în lipsa acestuia, profesorii se văd nevoiți de fiecare dată să consume resurse considerabile de energie pentru a integra activități de acest gen în oferta lor educațională [1].

Afirmarea utilității artei și a educației artistice în școală și în viața de zi cu zi de către toți cei direct implicați reprezintă un argument forte pentru coagularea unui program relevant la nivelul școlii/ la nivel local/ național, prin care să fie coerent și constant structurate beneficiile formative ale acestora privind:

- dezvoltarea echilibrată din punct de vedere creativ, cognitiv, emoțional, estetic și social a copiilor și a tinerilor;
- învățarea participativă;
- formarea pe competențe, în contextul unei legături mult mai bune cu viața de zi cu zi;
- dezvoltarea disponibilității și a abilităților de a învăța pe tot parcursul vieții [2].

File din istoria artei pianistice

Care este pătratul ipotenuzei? „Suma pătratelor catetelor” – ar răspunde fără greutate orice elev care cunoaște geometrie și, probabil, ar completa că este teorema lui Pitagora. Dar ce legătură ar avea matematicul grec cu muzica și de ce ne-am amintit de el când este vorba de arta pianistică? Vom găsi răspunsul răsfoind paginile istoriei cu o sută, o mie, două mii de ani în urmă în Grecia Antică, atunci Ellada. Băștinașii acelor ținuturi nu-și imaginau viața fără sublim, adică fără Artă. Muzica, care este ceva firesc pentru noi astăzi, are de fapt o evoluție de mai bine de 25 secole. În urma cercetării literaturii Evului Mediu, s-a menționat faptul că unul dintre instrumentele muzicale se numea „Tablă englezească de șah”. Cercetătorii au rămas nedumeriți: ce legătură avea șahul cu muzica? Mai târziu s-a descoperit că „Tablă englezească de șah” era denumirea unui străvechi model de instrument muzical cu „clape și strune”. Nu este exclus faptul că acest strămoș îndepărtat

al pianului ar fi apărut ca și șahul în Est, iar la începutul secolului a fost adus în Europa, mai exact în Anglia. Rudenia șahului cu acest instrument muzical se explică, probabil, prin asemănarea amplasării clapelor albe și negre ca și pătratele de pe câmpul de șah. Ținând cont că inițial clapele nu erau alungite, dar aveau forma pătrată. În baza acestei cercetări perioada apariției în Europa a primelor instrumente cu clape și strune este sec.XIV- XV. Multor oameni talentați și inventivi le-au luat sute de ani să aducă pianul în stadiul său aproape perfect de azi și încă se mai fac experimente pentru a concepe pianul perfect. Încercări izolate legate de designul pianului au fost inițiate până la mijlocul secolului al XV-lea, dar aceste prime versiuni nu semănau deloc cu instrumentul modern, de azi. Ele au rămas oricum o curiozitate în multe palate europene, deoarece nobilimea prefera clavecinul (un instrument cu clape unde coardele sunt agățate și nu lovite) datorită sunetelor plăcute pe care le emitea atunci când era folosit pentru muzica de cameră. Primul instrument care semăna cu pianul modern a fost creat, în jurul anului 1709, de Bartolomeo Cristofori, cel care se ocupa de instrumente la curtea familiei Medici din Florența. El l-a botezat *gravicembalo con pian'e forte* (clavecin cu tonuri slabe și puternice), de unde derivă cuvintele „pianoforte” și mai apoi doar „piano”. A primit acest nume deoarece instrumentul putea produce sunete slabe și puternice doar prin varierea presiunii degetelor și puterii cu care se apasă clapele. Era, de asemenea, capabil să producă diverse gradații de volum într-o singură frază muzicală. Acest lucru i-a dat un mare avantaj față de clavecin, la care nu era posibil așa ceva. Dar aceste caracteristici nu erau noi. Un alt predecesor al pianului a fost clavicordul („cord” gr.– strună, „clave” lat. – cheie și cui), ale cărui coarde erau lovite cu benzi de metal numite ciocănele. Volumul putea fi variat prin schimbarea presiunii aplicate de degete. Sunetul unui clavicord era ușor și fin, el era folosit doar ca instrument pentru a exersa sau pentru cele mai intime forme de muzică. La început, nu multă lume a băgat în seamă invenția lui Cristofori. Oricum, pe măsură ce designul lui pianoforte s-a îmbunătățit, a început să fie acceptat. Inițial, I.S. Bach nu a fost de acord cu primele modele de pian create de Gottfried Silbermann la începutul anilor 1740, dar când a cântat la un instrument creat ulterior de aceeași persoană, și-a exprimat deschis admirația. În secolul al XVIII-lea erau multe familii de producători de pian în Europa, fiecare dintre ei având propriul design față de modelul inițial al lui Cristofori. În această atmosferă competitivă, progrese mari au fost făcute în domeniul construcției de pianoforte. Până în anii 1770, producătorul german de pian Johann Andreas Stein a îmbunătățit semnificativ sistemul de evacuare a aerului al lui Cristofori (sistem care facilitează repetarea rapidă a notelor). Un deceniu mai târziu, școala engleză de producători de pian, condusă de John Broadwood, a întărit designul pianului. În 1818, francezul Sebastien Erard a conceput acțiunea de dublă evacuare a aerului, care este folosită și în prezent.

Aceste îmbunătățiri au adus un val de popularitate instrumentului spre sfârșitul secolului al XVIII- lea. Mozart copil fiind a cântat la clavecin, dar pe parcursul vieții lui pianul deja înlocuise complet clavecinul, devenind cel mai important instrument cu clape din Europa. Unul dintre motivele acestui fapt este ascensiunea clasei de mijloc după Revoluția Franceză (1789-1799) [3].

Popularizarea artei pianistice

Muzica a început să se mute de la curte spre sălile publice de concert. În aceste spații largi, clavecinul, care avea un sunet intim mai potrivit camerelor mici, suna prea slab și locul i-a fost degrabă luat de pianoforte. Pe măsură ce pianul s-a dezvoltat, diversele tipuri de sunete pe care acesta putea să le producă i-au inspirat pe compozitori să scrie muzică pentru el. Primele sonate ale lui Beethoven au fost scrise pentru a putea fi cântate la clavecin sau de pianoforte, dar în scurt timp el a compus doar pentru pian. Alți compozitori și interpreți romantici, care au adaptat rapid pianul ca fiind instrumentul lor preferat, sunt: Chopin, Mendelssohn și Liszt. Revoluția industrială care a început în Anglia în ultima jumătate a secolului al XVIII- lea a creat o clasă de mijloc prosperă. După cum pianele au devenit mai accesibile financiar, ele au ajuns în curând instrumentul-standard pentru muzică, acasă. În timpul epocii victoriene, a învăța să cânti la pian era o parte indispensabilă a unei educații alese, a face muzică acasă era o formă importantă de interacțiune socială. Dar, până la mijlocul secolului al XX- lea, pe măsură ce stilul de viață s-a schimbat și au evoluat diverse forme alternative de divertisment, numărul doritorilor de a studia pianul a devenit tot mai mic [4].

Dezvoltarea organizațională, perspective în formarea competențelor interpretative ale elevului pianist

Practica educațională instrumentală este orientată spre valorificarea personalității elevului și spre un învățământ de calitate. Astfel, predarea și învățarea de calitate se bazează pe utilizarea metodelor și formelor de lucru care permit antrenarea elevilor în acțiuni, afirmarea lor ca subiecți ai educației, care participă activ

la extinderea bagajului propriu de cunoștințe. Cadrul didactic îndeplinește o misiune importantă, aceea care asigură formarea personalității și pregătirea profesională în cadrul instituțiilor de învățământ. Optăm pentru conceptualizarea și implementarea documentelor curriculare, asigurând reîntregirea procesului educațional la disciplinele de profil (în special la studiul instrumentului – pian). Aceste imagini, la rândul lor, asigură formarea personalității elevilor și le indică direcția de perspectivă. Activitatea muzicală individuală (studiul pianului) determină o eficacitate psihoeducațională, creativă, emoțională mai bună, deoarece unul dintre avantajele lor este dezvoltarea proceselor cognitive superioare (auzul muzical, memoria, coordonarea aparatului locomotor, ritmul muzical). Mugurii acestor aptitudini se trezesc atunci când elevul face primii pași în descoperirea și cunoașterea acestei lumi. Muzica implică un activism interior de ordin etic, un activism de intensitate și contradicție [5].

De aici muzica reușește să inițieze meditație asupra esenței omului formând o personalitate integră cu societatea. Cunoscând importanța acestor abilități, elevul va obține performanțe fiind monitorizat de profesor. Programele de formare profesională au menirea de a avantaja activitatea didactică pentru respectarea obiectivelor indicate de programe asigurând ca demersul didactic să fie centrat pe elev, iar învățământul să fie axat pe potențialul elevului, pe o tratare individuală și diferențiată a acestuia [2].

Activitatea didactică necesită o atitudine angajată și acțiuni profesionale ferme, astfel încât rezultatele unei etape profesionale să genereze o reproiectare a direcțiilor de activitate pentru o altă dimensiune temporară sau pe un alt segment din domeniu, astfel încât să obținem o schimbare progresivă continuă. Direcțiile de perspectivă pot fi asigurate prin schimbări în procesul de învățământ și formare, fiind un garant al finalităților educaționale. Un succes pedagogic real necesită trasarea liniilor de perspectivă, încât să asigure condițiile continuității concepțiilor viabile și a practicii eficiente prin remanieri de tactică și strategie didactică, în funcție de solicitările timpului și ale elevilor. Una dintre problemele de cercetare actuale reprezintă „*Familiarizarea elevilor cu noțiunile elementare ce vizează dezvoltarea tehnicii interpretative pianistice în instituțiile cu profil muzică*”.

Dezvoltarea tehnicii pianistice se dovedește a fi o condiție prealabilă pentru calitatea evoluției profesionale a elevilor. Ea face apel la calitatea lecțiilor de pian pentru copii și este punctul de pornire al lor în acest domeniu și anume – educația sufletului copilului prin intermediul artei. Vom evidenția utilizarea celor mai eficiente metode în obținerea unei tehnici pianistice, bazată pe principiul imaginii artistice și pe potențialul creativ de gândire muzicală. Tehnica pianistică și mânuirea instrumentului muzical este veriga în lanțul de condiții care determină eficiența învățării la ora de pian, ea este menită să contribuie la intensificarea procesului de dezvoltare creatoare a tânărului muzician.

În concluzie, prin metoda de cercetare a potențialului creativ al elevilor și prin aplicarea repertoriului divers ca gen muzical am identificat cum se realizează bazele teoretice și practice în formarea tehnicii pianistice. La orele de pian se aplică diverse metode: metodele cercetării teoretice (analiza psihopedagogică, literatura metodică, compararea și sinteza diferitelor perspective ale cercetătorilor); metode științifice (examinarea procesului de predare, conversație, abilități muzicale de diagnosticare, rezultatele activităților de învățare ale elevilor) [6].

Dezvoltarea tehnicii interpretative a elevilor pianiști începe de la cunoașterea elementelor primare ale limbajului muzical și asimilarea tehnicii mecanice și a construcției instrumentului muzical. Trecerea de la asimilarea mecanismului tehnic la utilizarea tehnicilor de interpretare la pian se realizează treptat/ gradual. Urmând apoi asimilarea noțiunilor muzicale elementare (hașura de non legato, staccato, procedeu tehnic privind poziția poneului și fixarea mâinilor pe claviatură etc.) care în cele din urmă asigură perceperea creației muzicale, trăirea mesajului ei interior, prin redarea de sentimente sau dispoziții, prin aplicarea treptată a acestor hașuri muzical-tehnice de interpretare, până la redarea imaginii artistice de interpretare artistică, de creare a imaginii artistice muzicale.

În concluzie, evidențiem procesul de formare a abilităților muzicale tehnice pianistice prin studiul și selecția repertoriului performant, fapt ce se realizează în proces continuu și de durată și confirmă dezvoltarea creativă a personalității elevului prin diversele creații muzicale și în crearea imaginii artistice, a unui tablou muzical, care necesită:

- conținutul figurativ și semantic al performanței;
- atitudinea emoțională la execuție;
- dreptul de proprietate asupra mijloacelor majore de sunet;
- reproducerea sunetului instrumental;

- pedalizarea;
- postura fiziologică a aparatului în timpul interpretării.

Selectarea repertoriului este un proces important, deoarece necesită centrarea pe elev, pe cel ce învață, acesta fiind adaptat atât capacităților, cât și posibilităților interpretative ale elevului [6,7].

Studiul pianului și impactul asupra personalității copilului

Diverse studii au arătat că muzica are capacitatea de a influența mintea și procesele de gândire ale creierului, iar acest lucru a determinat apariția noilor domenii de cercetare privind sănătatea. Una dintre acestea este terapia muzicală, unde muzica este folosită pentru a induce anumite emoții sau stări sufletești. Cercetătorii au mai descoperit că anumite tipuri de muzică pot ajuta la optimizarea anumitor frecvențe ale creierului care sunt benefice în special în studiul materiilor, cum ar fi matematica. Muzica, de asemenea, joacă un rol important în moștenirea culturală, tradițională și religioasă. Ascultând o mare varietate de piese muzicale, atât clasice, cât și contemporane, putem să ne extindem înțelegerea asupra diferitor culturi, perioade istorice și stiluri muzicale.

Interpretarea instrumentală este stimulent pentru intelect, creativitate și imaginație. Ea facilitează crearea unei lumi proprii în care copilul își exprimă emoțiile într-un mod creativ, însă în interior creierul este supus unui exercițiu foarte intens care ajută memoria și procesele ei cognitive. În procesul de studiu copiii se pot exterioriza și obțin o dezvoltare motorie armonioasă.

Instruirea pianistică îl învață pe copil răbdare și perseverență, stimulează aceeași zonă a creierului care susține citirea, calculele matematice și dezvoltarea emoțională – iată un argument puternic de a studia pianul. Cunoștințele dobândite prin învățare devin o adevărată bogăție și sursă de putere. Totodată, învățarea este un proces cognitiv complex și o activitate socială intra- și interpersonală. Distribuția învățării diferă de la un individ la altul în spațiu și timp. Momentul achiziționării anumitor cunoștințe nu mai poate fi prezis și/ sau impus, iar tratarea diferențiată a elevilor și abordarea integrată a cunoașterii devin obligatorii [4]. Abordarea transdisciplinară a conținuturilor este una superioară, ajută la crearea de modele bazate pe transfer și integrare, în sprijinul fiecărei discipline și în sprijinul unei valorizări superioare a fiecărei discipline și a mediului de învățare. În urma abordării corecte a unei teme transdisciplinare elevii vor fi capabili: - să interpreteze; - să analizeze; - să formuleze; - să exprime opinii personale; - să utilizeze informația în scopul rezolvării unei probleme date; - să identifice și să soluționeze probleme; - să-și dezvolte gândirea critică. În aceste condiții este necesar ca profesorul/ învățătorul să aibă o imagine de ansamblu bine conturată asupra întregului curriculum alocat unui an de studii. Asigurarea unui management eficient al procesului de reformă curriculară la disciplinele de profil pentru instituțiile de învățământ nonformal poate deveni funcțional și duce la formarea finalităților pe care le conține [8].

Concluzii

Instruirea pianistică are un rol deosebit de important în educarea unei generații competente să cunoască și să respecte valorile spirituale, naționale și universale. Perfecționarea abilităților în valorificarea și crearea condițiilor benefice de promovare a proceselor cultural- artistice, promovarea parteneriatelor educaționale în vederea încurajării și susținerii copiilor dotați; realizarea diverselor activități de evaluare a competențelor elevilor, axarea pe formarea de competențe necesare elevilor pe tot parcursul vieții adaptează demersul educațional la nevoile, așteptările și potențialul fiecărui elev în parte, asigurând totodată organizarea activităților cu caracter interdisciplinar, în parteneriat cu școala, familia și comunitatea. Rolul educației artistice în formarea competențelor tinerilor pentru viață în secolul XXI a fost recunoscut pe larg la nivel european. Cadrul strategic al Uniunii Europene pentru cooperare în educație și perfecționare în următoarea decadă accentuează clar importanța competențelor-cheie transversale, incluzând conștientizarea culturală și creativitatea. Misiunea școlilor de arte/muzică, clase cu profil artistic rămâne a fi dezvoltarea unui segment de siguranță, atât ca indivizi, cât și ca membri ai diverselor grupuri în societate, încurajarea tinerilor de a dezvolta o gamă largă de abilități și interese, de a-și identifica și hrăni potențialul intelectual și general uman. Iar educația artistică contribuie esențial la aprobarea dreptului omului la educație și participare culturală, la dezvoltarea capacităților intelectuale, dar și la îmbunătățirea calității educației și la promovarea exprimării diversității culturale.

Referințe:

1. BÂRLOGEANU, L. *Psihopedagogia artei – educația estetică*. Iași: Polirom, 2001.
2. MORARI, M. Conceptul de cultură muzicală în context curricular. În: *Didactica Pro*, 2004, №3 (25), p.25-28.

3. URSULESCU, D. *Pianul. Un ghid ușor*. Oradea: Aquila'936, 2008.
4. ЗИЛЬБЕРКВИТ, М. *Рождение фортепиано: Рассказ/Художник Г.Ордынский*. Москва: Детская литература, 1984. 64 с.
5. Codul educației al Republicii Moldova, nr.152 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.319-324.
6. GAGIM, I. *Muzica și filosofia*. Chișinău: Știința, 2009.
7. GAGIM, I. *Știința și arta educației musicale*. Chișinău: ARC, 1996.
8. CHIRIAC, T., RUSNAC, C., GAGIM, I. et al. *Concepția educației muzicale în învățământul preuniversitar. Valențele reformei învățământului*, Partea a IV-a. Chișinău, 1992, p.42-49.

Site-uri consultate:

1. www.edu.gov.md;
2. www.didactic.ro;
3. https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_scoli_arte_2011.pdf
4. <http://www.legis.md>;
5. <http://programe.ise.ro/>

Date despre autori:

Daniela COTOVIȚAIA, doctorandă, Institutul de Științe ale Educației; specialist principal la Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

E-mail: dcotovitschi@gmail.com

Mariana GONCEARUC, profesor de pian, grad didactic II, Liceul Teoretic cu profil de ARTE „M.Berezovschi”, Chișinău.

E-mail: goncearucmariana@gmail.com

Prezentat la 15.12.2020